

1. strana / Side 1

ARNOLD SCHÖNBERG

Pelleas und Melisande

Symfonická báseň op. 5

28:48

Symphonic poem, Op. 5
(začátek / beginning)

2. strana / Side 2

(dokončení / end)

12:12

GABRIEL FAURÉ

Pelléas et Mélisande Op. 80

16:35

I. Prélude. Quasi adagio 5:25

II. Andantino quasi allegretto 2:23

III. Sicilienne. 3:33

Allegretto molto moderato

IV. Molto adagio 4:36

Poetické drama Pelléas a Mélisande, které je společným jmenovatelem této nahrávky, vytvořil v roce 1892 francouzský písníř belgický básník a dramatik Maurice Maeterlinck (1862-1949), který patřil k významným představitelům tzv. symbolistního dramatu. Hudební tvůrce symbolismu odjakživa přitahoval. Skladatelé si jasně uvědomovali, že básnictví, které se odklání od popisnosti a usiluje o postižení stále diferencovanějších duševních stavů člověka, využívající přitom velmi bohatých metaforických prostředků, s hudbou ideálně komunikuje. Řekl-li symbolista Stéphane Mallarmé, že básník má skutečnost spíše vyvolávat a posluchači sugerovat než pojmenovávat, pak totéž bylo příkladem i hudebnímu myšlení. Ne náhodou byla proto Maeterlinckova drama, zvláště Pelléas a Mélisande, Modrý pták a Alladine et Palomides, zhudebněná celou řadou autorů, ať už šlo o Francouze Debussyho, Dukase, Faurého, Honeggera, d'Indyho, Seveřany, Rusy nebo Čechy, současníky nevyjímaje. Děj Maeterlinckova dramatu je tragickým příběhem lásky, jeho průběh podejme alespoň v náznaku: Princ Golaud zbloudí na lovu a naleznou u studánky překrásnou dívku se zlatými vlasy, kterou přivede na zámek jako svou ženu. Mélisande cítí ke stárnoucímu manželovi jen úctu, zato ji poutá něžné přátelství ke Golaudovu nevlastnímu bratru Pelléovi, které se rozhoří v čistou lásku, přináší však s sebou neřešitelné problémy. Když se oba milenci naposled tajně sejdou, jsou přistiženi Golaudem, který probodne Pelléa a zraní Mélisandu. Dívka se probírá z mrákot až poté, co porodí dítě. Na Golaudovu otázku, zda mu byla nevěrná, odmítá odpovědět a raději umírá. Gabriel Fauré (1845-1924), francouzský skladatel, který nevyhledával kompoziční výboje a který se po celý život pohyboval v jakýchsi uměřených přechodových tvůrčích fázích, aniž by výrazněji přimknul k nějakému stylu, vytvořil v roce 1898 podle Maeterlinckova dramatu Pelléas a Mélisande čtyřdílnou suitu. V ní se snažil postihnout především atmosféru a hlavní dějovou kostru příběhu. Preludium vyjadřuje obecnou náladu dramatu, melancholii hlavní hrdinky a moment Golaudova loučení (sólo lesního rohu). Druhá část zobrazuje Mélisandino čekání (zvuk kolovrátku jako by odměřoval ubíhající čas), Siciliana má funkci kontrastu a z části závěrečné slyšíme bolestný zpěv utrpení. V případě zhudebnění Pelléase a Mélisandy Arnoldem Schönbergem (1874-1951) to byl Richard Strauss, kdo upozornil tehdy ještě mladého skladatele na Maeterlinckův námět. Skutečnost, že Schönberg neznal Debussyho operu stejného jména a že obě ztvárnění vznikala téměř současně, umožnila vídeňskému mistru vytvořit roku 1903 v Berlíně maeterlinckovský obraz nezávisle a svým způsobem zcela jedinečně. Místo opery se skladatel rozhodl pro formu hodinu trvající symfonické básně. Jde o lyrické drama, které plyne podle čistě hudebních zákonů, a to i tam, kde autor ilustruje jednotlivé dějové momenty pomocí zvukomalebných efektů. Slyšíme nesmírně bohatou tkáň hlasů, s působivými instrumentačními efekty (např. glisandem pozounu), chromatická polyfonie vyúsťuje na některých místech k tonálně zcela uvolněným vertikálám a na scéně se poprvé objevují kvartové akordy, které později sehrály ve skladatelově vývoji tak důležitou roli. Velmi podrobnou analýzu díla s vystopováním dějových momentů provedl Schönbergův žák Alban Berg. Podle něj se úvod symfonické básně váže ke scéně v lese, hlavní a vedlejší téma charakterizuje hlavní mužské hrdiny, závěr prvního dílu zrod Mélisandiny lásky, scherzosními plochami druhého dílu jsou vyjádřeny některé dějové epizody, závěrečný díl sleduje milostnou scénu loučení a Mélisandinu smrt, zatímco Epilog znovu zpracovává předcházející témata. Máme před sebou dílo neobyčejné síly, výpověď, která uzavírá celou jednu epochu, syntézu ilustrativní zvukomalby a smělého kompozičního myšlení.

The poetic drama of Pelléas et Mélisande, the common denominator of the recordings on this album was written in 1892 by French-writing Belgian poet and dramatist Maurice Maeterlinck (1862-1949), a leading representative of symbolism in drama. Symbolism always attracted the attention of composers who realized quite clearly that poetry which ceased to be descriptive and rather tried to express ever more differentiated states of human mind using a wealth of metaphoric means was ideally compatible

Česká filharmonie / Czech Philharmonic Orchestra

Řídí / Conductor Serge Baudo

Hudební režie / Recording director Zdeněk Zahradník
Zvuková režie / Recording engineer Stanislav Sýkora
Nahráno digitálně na koncertech 13. a 14. dubna 1989 ve Dvořákově síni pražského Domu umělců
Recorded by digital technique at the Dvořák Hall of the House of Artists, Prague during concerts on 13 and 14 April, 1989

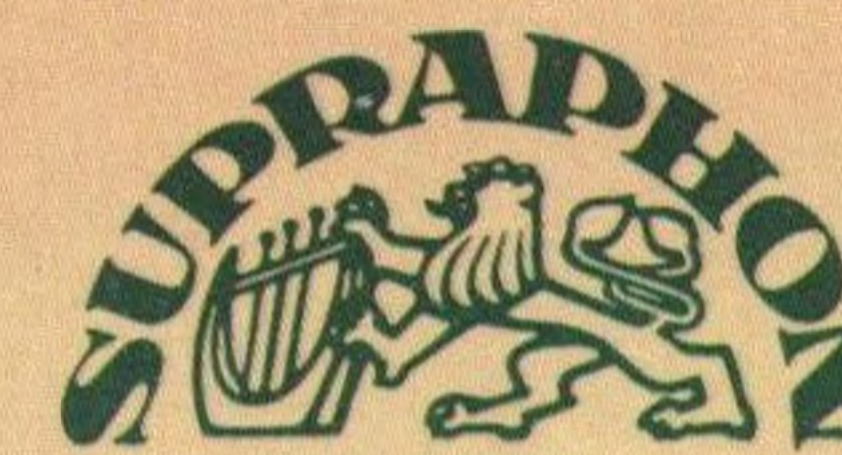
Odpovědná redaktorka / Editor Jana Smékalová

with music. Symbolist Stéphane Mallarmé once said that poets should evoke reality and suggest it to the reader rather than name it, and the same was true about musical thinking. It was not by coincidence that Maeterlinck's plays, and Pelléas et Mélisande, L'Oiseau Bleu and Alladine et Palomides in particular, were put to music by a number of authors, including French composers Debussy, Dukas, Fauré, Honegger, and d'Indy, or Nordic, Russian and Czech, and also many contemporary authors. Maeterlinck's play is a tragic love-story: Prince Golaud gets lost during a hunt and comes across a beautiful girl with golden hair at a well in the forest whom he takes to the castle as his wife. Mélisande feels only respect for her ageing husband but is tied to Golaud's half-brother Pelléas by a tender friendship which turns into love giving rise to insurmountable problems. At their last secret meeting, the two lovers are surprised by Golaud who stabs Pelléas to death and injures Mélisande. The girl only comes round after she gives birth to a child. She refuses to answer Golaud's question of whether she was unfaithful to him and prefers to die. Gabriel Fauré (1845-1924), French composer who, rather than venture on untrodden paths, preferred to move, for the whole of his life, along the border-line between styles, without developing a closer relationship to any of them, wrote in 1898 a four-part suite based on Maeterlinck's play Pelléas et Mélisande. In it, he tried above all to capture the atmosphere and the skeleton of the plot. The prelude expresses the general mood of the drama, the melancholy of the heroine and the moment of Golaud's farewell (French horn solo). The second part portrays Mélisande's waiting (the sound of the barrel organ seems to measure the passing time), Siciliana has the function of contrast and, in the final part, the suffering is plaintively sung out. As regards Arnold Schönberg's (1874-1951) version of Pelléas et Mélisande, it was Richard Strauss who drew the attention of the young composer to Maeterlinck's play. The fact that Schönberg did not know Debussy's opera of the same name and that both were written at about the same time enabled the Viennese master to create, in Berlin in 1903, a Maeterlinck-inspired work that was totally independent and quite unique. Instead of an opera, the composer chose the form of an hour-long symphonic poem. It is a lyrical drama evolving in line with purely musical laws even there where the author illustrates the individual moments of action with onomatopoeic effects. What we hear is an intricate tissue of voices with impressive instrumental effects (e.g. the glissando of trombones); chromatic polyphony issues, at places, into tonally free verticals, while fourth chords are brought to stage for the first time which were later to play an important role in the composer's development. A detailed analysis of the work, including the tracing of the individual moments of action, was undertaken by Schönberg's pupil Alban Berg. According to him, the introduction to the symphonic poem is linked to the scene in the forest, the main and the secondary themes characterize the male protagonists, the end of the first part the birth of Mélisande's love, the scherzos in the second part some episodes, the final part the scene of the lovers' farewell meeting and Mélisande's death, while the Epilogue treats again the preceding themes. It is a work of extraordinary power, an artistic statement which closes one era, a synthesis of illustrative onomatopoeia and courageous compositional thinking.

Das poetische Drama „Pelleas und Melisande“, was auch der übergreifende Titel dieser Aufnahme ist, wurde im Jahre 1892 von dem französisch schreibenden belgischen Dichter und Dramatiker Maurice Maeterlinck (1862-1949) geschaffen, der zu den bedeutendsten Vertretern des sogenannten symbolistischen Dramas zählte. Der Symbolismus faszinierte die Komponisten von Anfang an. Sie waren sich ihrerseits völlig darüber im klaren, daß die Dichtkunst, die von der Beschreibung ablenkt und um die Durchdringung der immer differenzierteren psychischen Zustände des Menschen bemüht ist, dabei die sehr reichhaltigen metaphorischen Mittel nutzend, ideal mit der Musik kommuniziert. Wenn der Symbolist Stéphane Mallarmé sagte, daß der Dichter die Wirklichkeit vielmehr heraufschwören und sie dem Hörer eher suggerieren als benen-

nen soll, dann wurde dasselbe auch dem musikalischen Denken unterlegt. Nicht zufällig wurden deswegen Maeterlincks Dramen, besonders „Pelleas und Melisande“, „Der blaue Vogel“ und „Alladine und Palomides“ von vielen Komponisten vertont, seien es nun die Franzosen Debussy, Dukas, Faure, Honegger, d'Indy, die Skandinavier, die Russen oder die Tschechen, die zeitgenössischen Komponisten seien dabei nicht ausgenommen. Die Handlung des Maeterlinckschen Dramas bildet eine tragische Liebesgeschichte, deren Verlauf hier wenigstens angedeutet werden soll: Der Prinz Golaud verirrt sich während der Jagd und findet an einer Quelle ein wunderschönes Mädchen mit goldenen Haaren, welches er dann als Braut auf sein Schloß führt. Melisande ehrt und achtet ihren alternden Ehemann, empfindet jedoch für Golauds Stiefbruder Pelléas eine zärtliche Freundschaft, die zu einer reinen Liebe entflammt, was aber unlösbare Probleme mit sich bringt. Als sich die Liebenden ein letztes Mal heimlich treffen, werden sie von Golaud ertappt, der Pelleas erstoicht und Melisande verletzt. Das Mädchen erwacht erst aus ihrer Ohnmacht, als sie ein Kind gebärt. Auf Golauds Frage, ob sie ihm untreu war, verwehrt sie die Antwort und stirbt lieber. Gabriel Faure (1845-1924), ein Komponist, der keinerlei kompositorischen Verlockungen verfiel und der sich ein Leben lang in irgendwelchen maßvollen schöpferischen Übergangsphasen bewegte, ohne daß er sich markant einer Stilrichtung angeschlossen hätte, schrieb im Jahre 1898 nach Maeterlincks Drama „Pelleas und Melisande“ eine vierteilige Suite. In ihr bemühte er sich besonders darum, die Atmosphäre und das wesentliche Handlungsgefüge zu erfassen. Das Präludium drückt die allgemeine Stimmung des Dramas aus, die Melancholie der Hauptheldin und den Moment, als Golaud Abschied nimmt (das Solo des Waldhorns). Der zweite Teil stellt Melisandes Warten dar (der Klang des Spinnrads als Synonym für die verstreichende Zeit), das Siziliano hat die Funktion des Kontrastes und aus dem Schlußteil hören wir den schmerzlichen Gesang des Leidens heraus. Bei der Vertonung des Sujets Pelleas und Melisande durch Arnold Schönberg (1874-1951) war es Richard Strauss, der den damals noch jungen Komponisten auf den Stoff von Maeterlinck aufmerksam machte. Die Tatsache, daß Schönberg Debussys gleichnamige Oper nicht kannte und daß beide Tonschöpfungen fast zur gleichen Zeit entstanden, ermöglichte dem Wiener Meister 1903 in Berlin das Maeterlincksche Bild unabhängig und auf seine Weise ganz einmalig zu vertonen. Statt für eine Oper entschied sich der Komponist für die Form einer einstündigen sinfonischen Dichtung. Es geht um ein lyrisches Drama, das nach rein musikalischen Gesetzen verläuft und zwar auch dort, wo der Komponist einzelne Handlungsmomente mit Hilfe von tonmalerischen Effekten illustriert. Wir hören ein unermeßlich reiches Stimmgewebe mit wirksamen instrumentalen Effekten (z.B. ein Posaunenglissando), die chromatische Polyphonie mündet an einigen Stellen in tonal gänzlich aufgelöste Vertikalen, und es erscheinen erstmalig Quartakkorde, die später in der Entwicklung des Komponisten eine so wichtige Rolle spielten. Eine sehr gründliche Analyse des Werkes, einschließlich des Aufspürens von Handlungsmomenten, führte Schönbergs Schüler Alban Berg durch. Seiner Ansicht nach neigt die Einführung der sinfonischen Dichtung zu der Szene im Wald, Haupt- und Nebenthema charakterisieren männliche Haupthelden, der Schluß des ersten Teils das Erwachen Melisandes Liebe, durch die scherzartigen Flächen des zweiten Teils werden einige Handlungsepisoden ausgedrückt, der Schlußteil verfolgt die Liebeszene des Abschieds und den Tod von Melisande, wogegen der Epilog erneut die vorhergehenden Themen verarbeitet. Wir haben vor uns ein Werk von ungewöhnlicher Kraft, eine Aussage, die eine ganze Epoche abschließt, eine Synthese aus illustrativer Klangmalerei und kühnem kompositorischen Denken.

Ce drame poétique «Pelléas et Mélisande» que le poète et auteur dramatique belge de langue française, l'un des représentants éminents du symbolisme - Maurice Maeterlinck (1862-1949) écrivit en 1892, est le dénominateur commun des œuvres présentées sur ce disque. Les musiciens se sentaient toujours très attirés par le symbolisme, étant conscients du fait que la poésie qui abandonne la forme de description simple et banale et qui tend à exprimer l'état d'âme différencié de l'homme, en se servant de riches moyens métaphoriques, correspond d'une manière idéale aux formes d'expression musicale. Le symboliste Stéphane Mallarmé affirmait que le poète, plus que décrire la réalité par des mots, doit l'évoquer devant l'auditeur et dans son imagination. Et à la musique on attribuait le même rôle. Ce n'est donc pas par hasard, si les thèmes des drames de Maeterlinck, notamment Pelléas et Mélisande, L'Oiseau bleu, Alladine et Palomides, inspirèrent des œuvres musicales de nombreux auteurs, tant français (Debussy, Dukas, Fauré, Honegger, d'Indy), que scandinaves, russes ou tchèques, y compris les contemporains. La pièce de Maeterlinck est une histoire d'amour tragique, dont voici un bref résumé: Le Prince Golaud, qui se perd pendant la chasse dans la forêt, rencontre près d'une source une belle inconnue aux cheveux d'or. Il l'amène dans son château et décide de l'épouser. Mélisande, la belle inconnue, prouve du respect pour son mari, mais elle est attirée en même temps par des sentiments de tendre amitié pour Pelléas - beau-frère de Golaud. Ces sentiments se transforment bientôt en amour ardent, entraînant des problèmes insolubles. Lors d'un rendez-vous secret, les deux amants sont surpris par Golaud, qui tue Pelléas et blesse Mélisande. Mélisande perd connaissance et ne la reprend qu'après qu'elle met au monde un enfant. Quand Golaud lui demande si elle l'avait trahi, elle refuse de répondre et préfère mourir. Gabriel Fauré (1845-1924), compositeur français qui ne fut jamais l'homme des musiques esquises, mais plutôt nourri de romantisme sobre

STEREO
11 0973-1 031 ZA

SERGE BAUDO

dans ses diverses phases, intimiste, qualifié parfois mêm d'ascétique, qui ne s'associa à aucune des parties partí pantes aux luttes musicales de son époque, composa 1898 une suite en quatre parties «Pelléas et Mélisand» d'après Maeterlinck. Le compositeur tend surtout à équer l'atmosphère et le sujet principal du drame. Le Prélude introduit l'atmosphère du drame, dessine le caractère mélancolique de la protagoniste; il termine par le moment du départ de Golaud (cor solo). La 2e partie, c'est l'atter de Mélisande (la musique imaginant le rouet montre come le temps passe). La Sicilienne doit faire l'effet de contraste. Et la partie finale, c'est le chant de douleur et souffrance. Ce fut Richard Strauss qui attira l'attention de jeune Arnold Schönberg (1874-1951) sur le drame Maeterlinck. Schönberg ne connaissait pas l'opéra Debussy. Les deux compositeurs créèrent presque parallèlement deux œuvres tout à fait différentes sur un même thème. On peut dire que le poème symphonique «Pelléas et Mélisande», composé par Schönberg en 1903 à Berlin, est une image unique en son genre. Ce drame lyrique développe conforme strictement aux lois de création musicale, même dans les parties où le compositeur a recour à des effets onomatopoeiques pour illustrer les divers moments du sujet. La masse des voix engagées est très riche et dense, aux grands effets instrumentaux (glissandos de trombone par exemple), la polyphonie chromatique abonde dans certains passages aux verticales tonales tout à fait libérées. C'est pour la première fois que le compositeur emploie des accords de quarte, typiques et importants ensuite pour l'évolution de son œuvre. L'élève de Schönberg, Alban Berg, effectua une analyse très détaillée de l'œuvre, tâchant de dépister les divers moments qui y sont contenus. D'après lui, l'introduction représente la scène dans la forêt, et son thème principal, ainsi que tous les thèmes secondaires, caractérisent les principaux personnages. La première partie aboutit à la naissance de l'amour de Mélisande. Les passages scherzo de la 2e partie dessinent certains épisodes de l'action. Cette partie s'achève par la scène d'adieu sentimentale et la mort de Mélisande. L'Epilogue résume ensuite et transpose nouvellement les divers sujets. Il s'agit d'une œuvre de force extraordinaire qui reflète la fin de toute une époque, présentant la synthèse des effets tonaux illustratifs et des conceptions artistiques d'audace entreprenante.

Cover picture and design © Anna Kubí 1990
Back cover photo © Pavel Horník 1990
Sleeve-note © Miloš Pokora 1990
Translation © Zoja Joachimová,
Roman Dykast, Marcela Svobodová 1990
Cover editor Dana Melanová
Printed by GRAFIATISK Děčín

MADE IN CZECHOSLOVAKIA